

מלבי"ם פרשת ויגש

בראשית פרק מה

(א) וְלֹא־יָזַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנְּצָבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מַעְלֵי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְנַדֵּעַ יוֹסֵף אֶל־אָחָיו: (ב) וַיִּתֵּן אֶת־קִלְוֹ בְּבִגְדֵי וַיְשַׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פְּרָעוֹה: (ג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אֲבִי חַי וְלֹא־יָכְלוּ אָחָיו לַעֲנוֹת אִתּוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו: (ד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָחָיו גִּשְׁוֹגָא אֵלַי וַיִּגְשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אָחֵיכֶם אֲשֶׁר־מָכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרַיִם: (ה) וַעֲתָה אֵל־תַּעֲצְבוּ וְאֵל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מָכַרְתֶּם אֹתִי הֲנֵה כִּי לְמַחֵה שְׁלַחְנִי אֶל־לְהִים לְפָנֵיכֶם: (ו) כִּי־זֶה שְׁנַתִּים הָרַעַב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חֲרִישׁ וְקֶצֶר: (ז) וַיִּשְׁלַחְנִי אֶל־לְהִים לְפָנֵיכֶם לְשׁוֹם לָכֶם שְׂאֲרִית בְּאָרֶץ וְלְהַחְיוֹת לָכֶם לְפָלִיטָה גְדוֹלָה: (ח) וַעֲתָה לֹא־אֲתֶם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֲנֵה כִּי הֶאֱלִהִים וַיְשִׁימֵנִי לָאֵב לְפָרְעוֹה וְלֹאֲדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם:

מלבי"ם בראשית פרק מה

(ד) ויאמר אני יוסף אחיכם. יוסף חשב שלא ענו אותו מפני א' מג' טעמים, והוא, או שאין מאמינים לו שהוא יוסף, או שעדיין הם שונאים אותו ומתחרטים על שמכרו אותו באופן שיעלה לגדולה, או שמתחרטים ומתעצבים על מעשה רע שעשו למכור את אחיהם, על כן לעומת הצד הראשון אמר להם סימן אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה:

(ה) השאלות (ה - כא)

למה כפל אל תעצבו ואל יחר בעיניכם, כי למחיה שלחני וגו' ואמר שנית להחיות לכם לפליטה גדולה, תחלה אמר אשר מכרתם אותי ואח"כ אמר לא אתם שלחתם אותי...

ועתה. לעומת הצד שמתעצבים ומתחרטים על המעשה אמר אל תעצבו, ונגד הצד שעדיין הם שונאים אותו וחרה בעיניהם על שעלה לגדולה אמר ואל יחר בעיניכם, ומפרש אל תעצבו כי מכרתם אותי שהוא חרטה על גוף המכירה, ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה שהוא החרטה על שמכרו אותו למצרים ששם עלה לגדולה ולא מכרו אותו למקום אחר. [וכבר בא מאמר כזה בפ' וישלח ויתעצבו האנשים ויחר להם מאד ע"ש]. כי למחיה, פי' תחלה מ"ש אל יחר בעיניכם, ר"ל אם עוד נמצא השנאה הקדומה בלבכם אפשר שיחר בעיניכם משני טעמים. א] שתיראו שאעשה אתכם רעה, עז"א כי למחיה שלחני א-להים לפניכם ולא תיראו רע, ב] יוכל להיות שיחר בעיניכם על גדולתי ועל שלא נתמלא חפצכם לנקום בי, עז"א,

(ו - ז) כי זה שנתים וכו' וישלחני א-להים וכו'. ר"ל שאין ראוי שירע בעיניכם עזיבת הנקמה, שלעומת זה תשיגו טובה כוללת, שכל חייכם תלוי בה, כי אחר שזה שנתים הרעב וכבר הגעתם עד שערי מות מפני הרעב, מה תעשו בחמש שנים המעותדים עוד לימי רעב, הלא לא ישאר לכם שריד ופליט, וישלחני א-להים לפניכם כמלאך מושיע, אם לכם, לשום לכם שארית בארץ, אם לכל בני ביתכם הרבים, להחיות לכם לפליטה גדולה, כי אתם שבעים נפש ומקנה רב וצריך לזה פליטה גדולה מצרת הרעב העתיד, וכל זה יוציא מלבכם תאות הנקמה שהיא כאין נגד התועלת הרב הזה שתשיגו ממני:

(ח) ועתה. אולם לפ"ז יוכל להיות שידאגו על גוף המעשה שמכרו אותו [נגד מ"ש אל תעצבו], השיב להם שאין להם להתעצב על גוף המעשה ג"כ. והנה בצד זה שיתעצבו על גוף המעשה יש שני ענינים. א] שיתעצבו על החטא בעצמו שמכרו את אחיהם, עז"א לא אתם שלחתם אתי הנה כי הא-להים, כי דבר כללי הנעשה לפליטה גדולה להחיות עם רב, הגם שנדמה לנו שנעשה במקרה, הוא באמת פועל ההשגחה, ואתם הייתם ככלים ביד הא-להים שהוא מכר אותי הנה לטובת הכלל, ואתם הייתם משוללי הבחירה בפועל זה ההשגחי, ולא יתיחס אליכם כלל רק אל הא-להים שהוא פעל כל זאת. ב] עדיין יעצבו על זה בעצמם מה שמנה ה' אותם להיות שבט אפו ושיעשה פועל רע הזה על ידם, ע"ז השיב שבאמת לא היה דבר רע, כי וישימני לאב לפרעה ועשה עמי בזה טובה גדולה, בענין שאין לכם להתעצב לא על גוף המעשה, שלא היה בבחירתכם רק הייתם מוכרחים לזה מצד ההשגחה, ולא מהנצמח על ידה שהיה אך טוב וחסד, וזה כמשל אם ידחף אדם את חברו למים בשגגה וינצל ושם ימצא אבן טוב, שאין לו עון מצד המעשה כי היה בשגגה ולא מצד המסובב ממנו שלא נטבע רק מצא כלי חמדה, ואמר וישימני לאב לפרעה, הוא סדר שלש המדרגות שהעלהו פרעה זאח"ז, תחלה אב לפרעה, שיעץ לו בענין החלום, ואח"כ אדון לביתו כמ"ש אתה תהיה על ביתי, ואח"כ למושל על ארץ מצרים כמ"ש בפ' מקץ: